

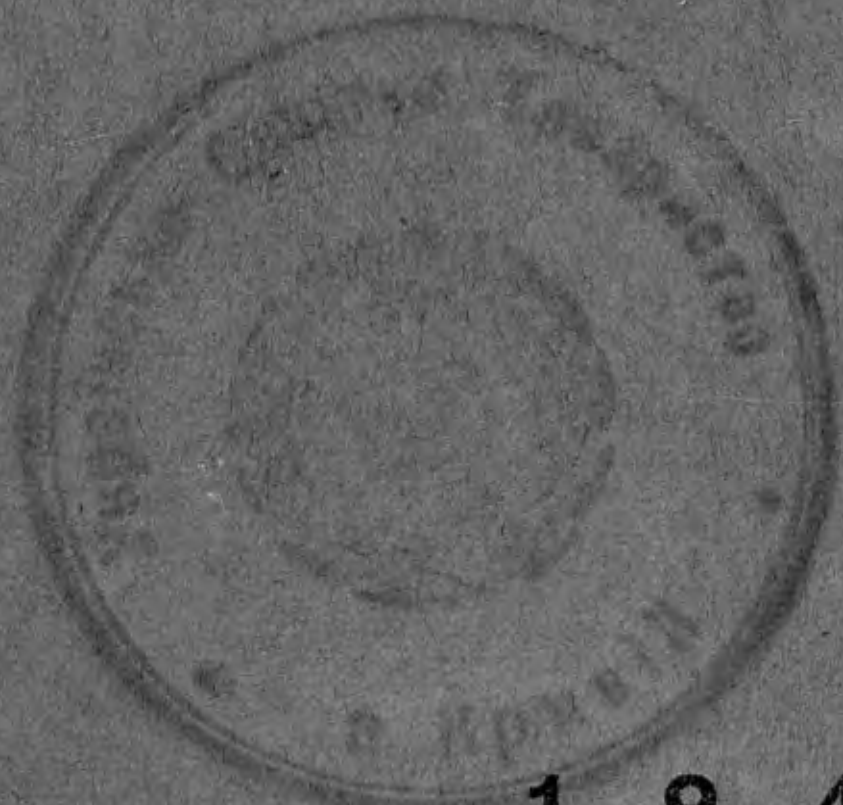
61

ДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 4.

І. ТОГОБОЧНИЙ

МАТИ-НАЙМИЧКА

ДРАМА НА 4 ДІЇ

КРАКІВ

1 9 4 0

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 4.

І. ТОГООБОЧНИЙ

МАТИ-НАЙМИЧКА

ДРАМА НА 4 ДІЇ

КРАКІВ

1940

УКРІНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

ДІЄВІ ОСОБИ:

ТРОХИМ, дід, років 55.

НАСТЯ, його жінка, років 50.

ФЕДІР, }
ДОМАХА, } селяни.

МАРИНА, покритка.

МАРКО, її син.

ХРИСТЯ, удова, підстаркувата.

ПАЛАЖКА, її дочка, Маркова жінка.

ПЕТРО, селянин.

ГАПКА, його дочка.

ПОТАП, }
КЛИМ, } наймити Трохимові.

Діється на Київщині. Між I і II діями минає рік, між II і III — 20 років, між III і IV — 2 роки.

Друк: „Нова Друкарня Денникова” під наказною
Управою, Краків, Оржешкової 7.

Druck: „Nowa Drukarnia Dziennikowa“, Kommissa-
rische Verwaltung, Krakau, Orzeszkowagasse 7.

Д І Я І.

Гай. В глибині, проти глядачів, хата на два димарі; з боків тин, за тином подвіря з клунями, повітками й інше, понад тином кущі рож та інших квіток; з одного боку криниця з журавлем і жолобом, з другого — комора. Надвечірок.

Я В А 1.

Трохим і Настя. (Сидять біля хати на присьбі; далеко за сценою чути гуртівну пісню:)

„Ой ізза гори та буйний вітер віє,
Там удівонька та пшениченьку сіє”.

Трохим: Чого, Насте, зажурилась?

Настя (зідхаючи): На душі гірко... такий сум обгорнув!

Трохим: Либонь пісня засмутила? Може розбурхала в думках колишнє давнє, давнє, минуле, дороге? Га?

Настя: Усе, старенький, згадалося, усе в думках збудилося.

Трохим: Так... так...

Настя: Уся молодість сплинула перед очима...

Трохим: Не забула, старенька, хе хе хе... так... так... хе-хе-хе... і я оце заслухався, що аж ввижається, що ніби то і я в гурті

з молоддю... співаю з ними, жартую та ко-
марика вибиваю... А поруч зі мною каро-
ока, чорнобрива, хе-хе-хе... Настуся моя,
з веселим посміхом, дзвінким голосочком...
Памятаєш?

Настя: А біля неї Трохимко, танцюри-
щий від усіх. Ох памятаю!

Трохим: Розійдемося було з вулиці,
ніби то до дому і я, щоб другим очі одзе-
сти, а потім зустрінемося біля млина та
усю ніч там просидимо, проворкуємо... со-
лодкі речі про кохання, хе-хе-хе... палкі
поцілунки... не забула, хе-хе-хе, не забула?

Настя: Нагадай ще що!

Трохим: Минулося.

Настя (зідхає): Не вернеться!

Трохим: Ні вже. Уся молодість, усі ве-
селощі промайнули, мов сон.

Настя: Чарівний сон!

Трохим: Охо-хо!

Настя: Здається, ніби то так недавно:
учора... ні! сьогодні, оце зараз були ми мо-
лоді, не жонаті... заснули і... прокинулись
старими.

Трохим: Сон... Чарівний, але тяжкий
сон! Тридцять два роки минуло! Тридцять
два! (Зідхає). Біжить, біжить, старенька,
час швидче, як вода у річці. Чого плачеш
Насте!

Настя (витираючи очі): Зворушив, на-
гадав минуле, найдорожче...

Трохим: Про що і згадувати, про що
і споминати, як не про те, що є кращого і
дорожчого на світі — молодість? Заспо-

кійся, не плач — гріх! Усе на світі, Насте, іде, усе, минає... Усе, що початок, то і кінець має... Його святий закон. Його і воля! Та не те. Не від того мене сум обгэрнув, що молодість минулася, не від того!

Настя: А від чого?

Трохим: Хто нас, стара, поховає, як помремо? Хто у домовину нас положить? Кому добро наше дістанеться?

Настя: І я повсякчас думаю про те.

Трохим: Здається і прожили по Божому, нікого не скривдили, а однак Милосерний не благословив нас діточками...

Настя: А знаєш, Трохиме, я вже не раз думала, чи не прийняти нам за дочку Гапку? Помремо, усе їй дістанеться... хоч поминатиме...

Трохим: Поминатиме! Е, Насте, Насте! У неї батько є, мати, а ми для неї чужі люди. Ні, Насте, я так постановив, щоб після смерти усе пішло на монастир, на вічний спомин душі нашої. Так, стало будь, Богу Милосерному завгодно, коли не благословив діточками.

Я В А 2.

Ті ж і Гапка, що співа за лаштунками „Деркач
дере”...

Настя: Либонь Гапка?

Трохим: Вона. Ач, як виспівує, як виводить!

Настя: Співає, поки вільна, а піде заміж, обсяде дітвора, — не до пісень буде.

Трохим: Співуха така, хоч куди!

Гапка (хутко увіходить з піснею, але

побачивши старих, засоромилась): Я і не примітила.. так з піснею і прусь...

Настя: Чого там? На те і дівчина... ще настане час сумувати.

Трохим: А то таки правда! Батько, мати здорові?

Гапка: Спасибі, здорові. Наказували уклонитись вам.

Трохим: Спасибі! Говорила батькові, щоб приїхав за борошном?

Гапка: А як же! Қазали, що попросять коня у Демида і приїдуть.

Настя: Упорайся ж біля корови та принеси з льоху сир, сметану на вечерю, та і на вулицю підеш собі.

Гапка: Добре, тіточко. (Пішла у хату й іде з дійницею на подвір'я).

Настя: Хороша дівчина, слухняна, до роботи охоча...

Трохим: Хороша, хороша, що й казати.

Настя: Треба би її дати полотна на сорочки, хоч сувійчик... Поглянь, чи то часом не Федір з жінкою іде?

Трохим (придивляється): Він же, він.

Настя: Чи не трапилось чого, що в таку добу.

Я В А 3.

Ті ж, Федір і Домаха.

Федір (увіходить з жінкою): Добри вечір!

Домаха: З неділенькою святою!

Трохим: Здорові були!

Настя: Спасибі!

Трохим: З дому, чи до дому?

Домаха: З дому!

Настя: Спасибі, що прийшли!

Федір: Діло маємо.

Настя: Сідайте ж, чого стоїте?

Федір: Сісти можна, бо притомились таки. (Сідає та закурює люльку).

Трохим: Гаразд зробили, що прийшли, бо ми зі старою, аж засумували тут. Так, кажеш, діло?

Федір: Еге, таке діло... головне діло.

Настя: Чи не скоїлось чого дома?

Домаха: Господь милував.

Федір: Щоб скоїлось, то ні, тільки діло... ну, а коли діло, так воно стало бути той...

Домаха: Замолов вже „діло, діло”! Ти людям говори, яке діло!

Федір: Відома річ... Мовчи! Не твоє до цього діло!

Домаха: Так говори товком!

Федір: Розумієш ти! Усяке діло треба розказати до діла, щоб воно і вийшло діло, а не чорт батька зна що!

Домаха: Знов „діло”! Остогидло слухати! Тривай я...

Федір (злостючись): Мовчи, кажу! Не твоє діло!

Настя: Не перебаранчай йому, Домахо!

Домаха: Та він до ранку базікатиме, а товком не скаже!

Федір: У тебе товку не позичатиму на се діло! Вже зовсім хотів діло розказати, так ні, перебила. Говорив, лишайся дома, сам піду, так ні, учепилась!

Трохим: Говори вже, говори!

Федір: Діло, скажемо таке... Усяке, значиться, діло, потребує діла, коли до діла та не будь діла, так воно і вийде не діло, а тьфу. Так як кажу?

Трохим: А далі?

Федір: Та оце ми прийшли по ділу.

Домаха (швидко): Прийшли попросити на завтра коня і воза на місто їхати.

Федір (розпалився): Не твоє діло! Заговчи! Я тобі пельку заткну! Чого тобі треба від мене? Чого ти чіпляєшся? Га? Чого? (Замірівся вдарити Домаху, але та швидко відсунулась). На віки заговкнеш!

Настя: Чи ти не здурів?

Федір: Нехай не лізе в не своє діло! Яке їй діло? Яке, питаю?

Трохим: Вгамуйся, Федоре, вгамуйся! Та і гарячий! Хе-хе-хе!

Федір (плює): Нехай не доводить!

Трохим: Коня, кажете, треба?

Федір: А так! Зрубав я стару грушу на дрова, то виходить таке діло, що треба б повести на базар продати... свого коня не маємо.

Трохим: Щож, візьми коня — одвезеш.

Домаха: Спасибі за ласку.

Федір (суворо позірнув на неї): От бач, як розказав усе діло, як слід до діла, — відразу люди і зрозуміли, що це не що-небудь, а діло!

Домаха: Колиб не я, то ти і досвіту не сказав би, чого нам треба.

Федір: Розумна!

Домаха: Розумніша за тебе!

Федір: Розумніша?! Гляди ж, щоб я не вкоротив тобі твого розуму!

Трохим: Не сваріться, бо! Замість того, щоб побалакати гарненько, вони завели...

Домаха: Отак, як бачите!

Федір: Не виставляйся зі своїм розумом!

Я В А 4.

Ті ж і Гапка, іде з дійницею.

Гапка (побачивши Федора і Домаху):
Добрийвечір! (Пішла у хату).

Домаха: Здорова Гапко!

Федір: Здорова, дівчино!

Настя: Що на селі доброго чути? (Показався місяць).

Домаха: Нічого.

Федір: Як нічого? Омель Прус погорів чисто, до тла!

Настя (дивиться у гору): Побачила місяця і пригадала...

Трохим: Що таке? (Гапка іде з мискою з хати у льох і згодом вертається в хату, несучи в мисці сир, у горшечку — сметану).

Настя: Сон приснився мені... чудний такий!

Трохим: Цікаво!

Домаха: Розкажіть!

Настя: Ввижається мені, що ніби то зібрались ми зі старим до церкви Божої; вийшла ото я з хати, коли дивлюсь, перед порогом лежить місяць такий світлий, такий блискучий, що аж очам боляче диви-

тися на його! Зобачила я того місяця, так закличу не своїм голосом: Трохиме! Та з тим і прокинулась.

Трохим: Дивний сон, дивний!

Домаха: Місяця коли бачити уві сні, — користь в господарстві.

Федір: Місяць таке діло... Ото глядіть, або корова отелиться, або кобила лоша приведе, або ж...

Домаха: Таке меле...

Федір (грізно): Не мелю! Чуєш, не мелю! Або ж свиня опороситься.

Трохим: Бодай тобі! Прирівняв! Хе-хе-хе!

Федір: Мені якось приснився місяць, то так через тиждень вийшло таке діло.

Гапка (з хати у вікно): Ідіть вечеряти!

Настя (встає): Ходім Трохиме!

Трохим (теж встає): Домахо, Федоре, ходім повечеряємо, а тимчасом Клим коня запряже.

Домаха: Спасибі за ласку (встала).

Федір (теж встає, ідучи): Так, — кажучи, — таке діло: через тиждень, як приснився місяць, собака моя — Жавкою звали — привела аж п'ятеро цуценят! І дивно, що сама маленька така, а... (Вийшли усі).

Трохим (у дверях): Гапко, Гапко! Як будеш проходити повз лугу, гукни на Клима: нехай коня запряже! Чуєш?

Гапка (вже за лаштунками): Чую! (Сцена порожня).

ЯВА 5.

Входить Марина з дитиною на руках. Зупиняється біля лаштунків.

Марина: Куди ж іти? Чого шукати? Долі? Не знайти нам її! Наша доля — воріг лютий! Ох, доле моя, доле гіркая! Чому ж ти мене змалку не втопила? Чому віку не вкоротила? Невжеж задля того дала ти мені красу дівочу, щоб через неї осоромити батька, неньку? (Замислилась). Батько... ненька... Не побачу вже більш їх, не побачу... до віку, до загину повинна з тобою, сину, блукати по світу... (Плачучи співає):

Ой у полі могила,
Там дівонька ходила,
Там ходила, гуляла,
Трути-зілля шукала,
Труту-зілля не знайшла
Та сина-горе привела!
В китаєчку повила
І на Дунай однесла
Тихий, тихий Дунай
Моє дитя забавляй!
Ти, жовтий пісочку,
Нагодуй мого синочка
Іскупай, ісповий
І собою укрий!...

Знову ніч... деж ми, сину, ночуватимемо? (У вікнах хати показалося світло. Марина зобачила його). Хата! Тут люди! Тікаймо сину! (Хотіла іти, а далі зупинилась). А може!... (Думає). Може... Зоставити тут? Мо-

же візьмуть за дитину?... Господи, колиб то! (Іде до вікна і зазирає). Старі, дітей не видко... заможні... Може тут його доля чекає, може тут його щастя живе? Не знаю, що робити? Тяжко, тяжко розлучитись! Серце болить, туманом очі закриває... Страшно!... Ні, не можу, не можу! Ходім, сину, ходім по світу блукати... (Іде і зупиняється коло дерева). А куди іти? За віщо ж ти, сину, будеш поневірятися? За мій гріх? Хиба ти винний, що мати твоя не вдержала молодого серця і гріхом тебе породила?

Я В А 6.

Марина і Настя.

Настя (ще з хати): Стривайте, ось я свіженької принесу.

Марина: Ідуть! Швидче... отут... зоставайся... Прощай, дитино, прощай моя недоле! Я тебе на світ породила, та я не буду хрестити! Виростеш і не знатимеш, що я твоя мати! (Важко). Мати... А я... я до загину у серцю тебе носитиму і благатиму у Господа дслі! Прощай! (Кладе дитину коло криниці і ховається за лаштунки).

Настя (виходить з відром, іде до криниці і набирає воду. Зобачивши дитину): Свят, свят!... що воно? (нахилилась). Дитина!... (полишила ведро на цямрині і кинулась до дверей). Трохеме! Швидче! Трохеме!

Трохим (з хати): Що таке?

Настя: Швидче іди!

Я В А 7.

Настя, Трохим, потім Федір і Домаха.

Трохим: Чого ти гвалтуєш?

Настя (задихаючись): Там, біля криниці... щось... погляньте...

Трохим: Що там, хай Господь милує? Чого перелякалась?

Настя: Може здавалось так? Поглянь... поглянь... дитина!

Трохим: Дитина?! Де!?

Настя (ще стурбовано): Біля криниці.

Трохим: Свят, свят! (Іде до криниці, нахиляється) Справді! (Голосно). Насте, дитина! Іди ж! (Узяв дитину на руки). Бери та неси у хату. (Дає Насті дитину).

Домаха (виходить): Що таке трапилось?

Федір (виходить): Що скоїлось?

Трохим: Дитину знайшли!

Настя: Ось воно, чому місяць ввижався? Яке гарненьке... На йому ще і хрестика нема... (Усі розглядають, окрім Федора).

Федір (іде задом до хати): Без хреста? Не беріть! то таке діло, то мара... відьма... киньте... Тьфу... тьфу! (Заховався за двері і відтіль визирає).

Домаха: Тьфу на тебе дурного!

Настя: Чиє би то?

Трохим: Певна річ, що наше буде!

Настя: Наше? А може знайдеться мати та і відбере?

Трохим: Не для того полишено, щоб відбирати.

Домаха: Певно дівчина привела, тай...

Трохим: Що, Насте, і ми тепер не сироти? Га? Зглянувся Господь!

Настя: Зглянувся Милосерний.

Трохим: Неси у хату. (Настя іде до хати).

Настя (ідучи до хати): Дитинко моя! (Пригортає). Люба... голодне мабуть. (Відчиняє двері).

Домаха: Ти тут? (Звертається до Федора). Ну та і хоробрий!

Федір: То, то я за шапкою... зимно... Мені що... Мені се діло... це таке діло...

Трохим: Ну Федоре, і ти, Домахо, як собі знаєте, а ми вас не пустимо, пробачте... Заночуйте у нас, а завтра хрестини справимо. Чи так, Насте?

Настя: А так! Завтра охрестимо! (Іде у хату).

Трохим: За кума, Федоре, будеш?

Федір: А чом же? Для такого діла...

Трохим: От, і спасибі! А я отсе зап'яжу коня, та зараз до пан-отця, та там на селі ще попрошу кумів. (Пішли у хату).

Я В А 8.

Марина і Клим за лаштунками.

Марина (крадучись, виходить): Узяли... зраділи... чужій дитині зраділи! (Зідає). А я, мати його, ховаюсь від людей, проклинаю долю... Покинула, відцуралась... Тепер одна, одна, сама серце своє вирвала, у грудях пуста... А! Сину, синку! (Замисли-

лась). Піду одна по світу блукати... Я до віку вже не побачу тебе, дитино моя...

Клим (за лаштунками): Сьох, сьох, та іди капісний!

Марина (здрігнулася й озирається):
Лишайся, лишайся... рости щасливий... про-
щай... прости!

З а в і с а.

Д І Я ІІ.

Обстановка першої дії. Трохим, Настя, Клим і Гапка.

Я В А 1.

Трохим струже обручі, Настя дере піря, Гапка бє коноплі, Клим біля криниці майструє сокирою.
Усі співають, кожен своє.

Настя: Не горлай так, дитину збудиш!

Гапка: Я ж по тихеньку. (Співає тихше).

Настя: Добре потихеньку, що аж луна іде!

Трохим: Ох-хо-хо!

Настя: Зморився, Трохиме?

Трохим: Сказати б робота, іграшка, а от... ні, Насте, що не говори, а старість пересилює! (Кладе стругу). Ти стругом по обручі, а старість по кістках тебе струже.

Настя: Наробилися за свій вік, треба і спочинок собі дати.

Трохим: І цупить же до роботи! Думкою за десятьох робив би, а візьмешся, руки болять, поясницю ломить, по під боки коле...

Настя: Охота напружати себе! Хіба нікому зробити?

Трохим: Що з того? Не хочеться, бач, трутнем бути, та й гріх!

Настя: Ми своє одробили і одпотіли. (До Гапки). А ти, співухо, візьми проса та погодуй курей. Чуєш?

Гапка: Чую, чую, зараз!

Настя: Ходім старенький!

Трохим: Ходім, молоденька моя! Хе-хе-хе! (Бере її за стан і ідуть до хати).

Гапка (іде у комору, вертається з під-решітком, в яким зерно; стала на східцях і скликує курей): Ціп, ціп, ціп! Ціп, ціп, ціп! Ціпу, ціпу-у! (Співає):

Всі курочки до купочки, —

Півень на порозі...

Усі хлопці на вулиці,

А мій у дорозі.

Повій, вітер, вітерочку,

З глибокого яру.

Прибув милий чорнобривий

З далекого краю.

(Співає кілька строф і після кожної скликує курей: ціп, ціп, ціп! Входить Потап).

Потап: Чорт батька виспівує — душу з тебе тягне!... Ну і запала клята у серце, руки не здіймаються до роботи!... Е, чорт батька, яка вже там робота у ділька, коли Гапка цвяшком у голові сидить. (Гапка співає). Не вже вона не помічає, що я гину за нею? Ну, вже, чорт батька!... Побалакаю, скажу їй одразу та і чорт батька! Виспівуй, виспівуй!... Тобі се нічого, а мені...

Гапка (співає): Всі курочки до купочки,
Півень на порозі...

Потап: Треба одразу! (Підбігає). Куріку!

Гапка: Тю на тебе, перелякав, мов той галган! Ха-ха-ха!

Потап: А то ж! (Регоче).

Гапка: Аж самому чудно! Чого тобі тут треба?

Потап: Ти, Гапко... Я не той... ти не гнівайся! Я до тебе маю діло.

Гапка: Яке ж то діло?

Потап: Ніби ти не знаєш?

Гапка: А вжеж не знаю!

Потап (чуха потилицю): От бач... чорт батька... Так таки не знаєш?

Гапка: Так таки і не знаю!

Потап: А як скажу — знатимеш?

Гапка (сміється): Певно, що знатиму. Ну, кажи, яке таке діло?

Потап: Бач, ти той...

Гапка: Що?

Потап: Гапка?

Гапка: Не знаю. Ха-ха-ха!...

Потап: Охота реготати! Я не те... я...

Гапка: Говори, чи що, бо ніколи!

Потап: Говори, коли чорт батька... хочу сказати... побалакати, а язик: чорт батька, ну і не можу.

Гапка: А коли не можеш, то і мовчи! (Іде на другий бік).

Потап: Тай не мовчиться! Стрівай!

Гапка (зупиняється): Ну?

Потап: Бач, Гапко... Я... слухай... ради Бога... догадайся сама!

Гапка: Кажу ж, що я не з догадливих! (Залицяючись співає):

Ой Потапе, Потапе,
Який ти ледащо!
Задумав дружитись,
Сам не знаєш нащо!

Ха-ха-ха! (Побігла за лаштунки і там скликує курей).

Потап: Догадалась таки! Гі-гі-гі!... Догадалась! Тепер нема чого і балакати... злапаю де-небудь, обійму та і почну, цілувати, а після того вже і той... чорт батька... сватів засилати можна... Два тижні, як я тут у наймах і з першого разу вподобав собі дівчину, а сказати їй все не наслідуюсь а сьогодні таки добалакались — догадалась!... Не дурно ж вона і пісню таку заспівала: „Задумав дружитись, сам не знаєш нащо?“ Гі-гі-гі!... Я не знаю? Я... чорт батька... Гі-гі-гі!... знаю!

Я В А 2.

Потап, Настя, Трохим, Гапка.

Настя (до Потапа): Покличеш Гапку!

Потап: Вона, здається, біля току. (Кличе). Гапко, іди сюди, Гапко!

Гапка (зза лаштунків): Чого там?

Потап: Ще і питає! Господиня кличуть, а вона ще... чорт батька...

Гапка: Іду!

Потап: От тобі кара Божа з язиком та і годі! (Пішов).

Гапка (увіходить): Чого вам?

Настя: Піди на огород та накопай картоплі!

Гапка: (в одну мить відносить до комори сито, повертається з заступом і іде за лаштунки).

Трохим: Моторна дівчина!

Настя: І до господарства запопадлива!

Трохим: Час би їй і під вінець — дівчина на порі!

Настя: Ще управиться... Нехай погуляє...

Трохим: Докиж гуляти? Девятнадцять минає, (Помовчав трохи). Насте, а Насте, а що буде з нашого Марка, як підросте?

Настя: Як що? Чоловік!

Трохим: Не про те я зовсім!

Настя: А про віщо ж?

Трохим: Як ми його повернемо?

Трохим: Бач, я міркую, чи не віддати б його до бурси?

Настя: До бурси? Та се ти, як? Драгуєш мене, чи справді?!

Трохим: На що ж драгувати? Я справді...

Настя: Вигадав... Віддавати дитину на оте мордування! Віддавати між чужі люди, не бачити, не знати, що воно і як... Одним-один він у нас, як серце у грудях, та щоб... ні за що на світі!

Трохим: Чого ж то ні за що на світі? Адже ж люди віддають своїх дітей і... нічого: діти вчаться там Святому Письму, набираються розуму, повертаються до до-

му вченими.

Настя: Люди нехай собі, як знають, а я ні за що!

Трохим: Знов „ні за що”!

Настя: Дитину мордуватимуть там книжками... воно там може не доїсть, не доспить... Я тут душею зсохну за ним!

Трохим: То пусте. І їстиме, і спатиме любесенько, і розуму набере.

Настя: Віддати на муку в науку! Краще буде до господарства при звичаювати.

Трохим: Вченість не перешкодить господарюванню. Кажуть, що вченість — світ, невченість — тьма!

Настя: Нехай і тьма!... Ми премудрости не вчилися, а проте — хвалити Бога — господарюємо і розуму не ходимо позичати.

Трохим: Так... так.. так. А всеж таки буде, як я порішив: нехай їде до бурси!

Настя: Ні! не буде!

Трохим: Буде, Насте!

Настя: Ні, не буде, Трохиме!

Трохим: Буде!

Настя: Не буде!

Трохим: Краще і не сперечайся моїй волі! У бурсу! Чуєш у бурсу!!

Настя: Що хоч, а я не попусти, не дам!

Трохим: Не гнівай мене! У бурсу!... Вчитись!

Настя: Лайся, бийся, а я не дам своєї дитини на поталу! Не дам! (Плаче). Післав Господь щастя... зглянувся над нашою долею... думала: зростимо, доведемо дитину до пуття, будемо радіти, а він його в

анатемську бурсу! (Голосить). Дитина ж моя, утіхо моя, єдина, мила!... Відберуть тебе від мене, візьмуть на віки! замучать тебе там книжками та науками... Зостанусь я сиротою... Не побачу тебе більше, сонечка мого, не побачу!...

Трохим: Ну годі!

Настя (голосить): Та лекше мені живою у домовину!

Трохим: Слухай... Настусю... слухай! (Пригортає до себе).

Настя: О, Боже мій, Боже мій!...

Трохим: Слухай, заспокійся! То я так... Ну ж бо перестань!

Настя (голосить): Воно вже рученятками так і гребеться до мене, вже почало вимовляти „мамо”. Ой, бідна ж я, бідна!

Трохим: Не гнівайся, прости!

Настя: Хоче відняти від мене світ мій, життя моє, та „прости”!

Трохим: Та вгамуйся, Настусю! Це ще тільки балачка. Ну бо помиримось: років 10 не сварились, так ось...

Настя: Подай слово, що не віддаси до бурси!

Трохим: Побачимо ще...

Настя (починає голосити): Візьми мене та краще вбий отут... Ох, доленько моя!..

Трохим: Ну добре!... Не повезу, не повезу до бурси!

Настя (радісно): Справді?!

Трохим: Кажу ж... тільки заспокійся... Ну, помиримось, старенька. Отак-о! (тричі цілуються). Згода ж!

Настя: Виросте — оженимо, ще може і онуків дочекаємось, а то в бурсу!

Я В А 3.

Ті ж, Петро і Марина.

Петро (увіходить): Добрийдень!

Трохим: Здоров, Петре!

Настя: Спасибі!

Марина (стоїть біля Петра): Зодягнена дуже бідно, боса). Доброго здоровля! (Низько кланяється).

Трохим і Настя: Дай Господи!

Трохим: Певно, грошей треба, Петре?

Петро: І гроші потрібні, а опріч того...

Настя: Що таке?

Петро: Та бачите... okazія... жінка захворіла.

Настя: Ото, хай Бог милує! Що з нею?

Петро: Захворіла та і годі! Тому то я Гапку, тоб то дочку, забрати хочу.

Настя: Як то? Зовсім?

Петро: Еге... тоб то, до дому узяти.

Настя: Як же це Петре?

Трохим: Ми наймали її на два роки!

Петро: Та то так... на два роки...

Трохим: Не гаразд так робити, Петре!

Петро: Певна річ, не гаразд, та коли жінка лежить колодою! А у мене — хвалити Бога родина, діти... самі знаєте... аж пятеро... без господині в хаті не можна дати ради...

Трохим: Як же ми без наймички залишимось? Дитина ж.

Марина (тихо): Дитина! Моя дитинка!

Настя: Може зачекав би, Петре, поки знайдемо собі?

Петро: Ох, тяжко, ніяк не можна!

Настя: А тепер нелегко і знайти, — пора робоча...

Петро: А так, робоча...

Марина (тихо): Сину мій, квіте мій, чи побачу я тебе?

Настя: Що ж його діяти?

Петро: Ось, я привів вам, як що хочете, замість Гапки.

Трохим: Чия ж се?

Петро: Не знаю, не тутешня. Вийшов я ото з дому до вас, коли за селом, наганяю її, ну і розбалакалась... говорить: місця шукаю, так я і привів.

Настя: Спасибі!

Трохим (до Марини): Звідкіля сама?

Марина: З під Чигирина.

Трохим: Не близько! Молодиця чи дівка?

Петро: Не знаю... не питав.

Настя (до Марини): Дівка?

Марина (тихо): Ні.

Трохим: Заміжня?

Марина: Ні.

Трохим: Отаке! А що ти будеш?

Петро: Може...

Марина (важко соромлючись): Покритка... покритка...

Трохим і Настя (разом): Покритка?

Петро: Та вже ж.

Трохим: Була матір'ю?

Марина: Ох, була!

Настя: Дитина ж де?

Марина: Дитина? По... по... мерла.

Трохим: Коханий зрадив?

Марина: Зрад...

Настя: Певно прогнали з дому?

Трохим (зідхаючи): Сердешня!

Настя: То то і є! Не слухаєте батьків, коли навчають на добре, живете своїм розумом, а ось, бач, до чого доведе той розум!

Петро: Колиб моя Гапка вчинила таке... щоб осоромила, то я повісив би її. Не роби, виходить, безчестя!

Трохим: Годі! Їй і так не легко, а ви ще лаєте! Хто не грішний з нас!... Заспокійся, молодице... Молись, молись, Господь простить...

Марина (крізь сльози): Спасибі... спасибі... спасибі за добре слово!

Трохим (тихо Насті): Як вона тобі здається?

Настя: Бідна... змучена!

Трохим: Лихо, горе її змучили, сердешню. Може залишимо у себе?

Настя: Покритка ж!

Трохим: То що ж? Людина і вона!

Настя: І сама не знаю.

Трохим: Привітай грішника бідолашного, напути його на добре і Господь воздасть тобі!

Настя: Що ж візьмемо... подивимось.

Трохим (до Марини): Наймаєшся?

Марина: Наймаюсь.

Трохим: До нас наймешся?

Марина (радісно): До вас? Господи... до вас... з дорогою душею!

Трохим: Чого так зраділа?

Марина: Ви перші з того часу, як мене вигнали з дому, так щиро, так приязно зі мною балакаєте... Мене скрізь гнали... цуралися.

Настя: Заспокійся, дочко... не вбивайся!

Трохим: У нас є дитина, треба доглядати.

Марина: Дитина?! Доглядатиму, зрештеш, як своє рідне... своє рідне око.

Трохим: Плату яку візьмеш?

Марина: Ніякої... не треба...

Настя: Як то ніякої?

Трохим: Так не можна! Працювати дурно не годиться.

Петро: Певна річ, що не годиться.

Настя: Та і ми не хочемо користати даремно з чужої праці.

Трохим: Говори товком.

Марина: Не знаю.

Настя: А хтож знає?

Марина: Самі... Скільки покладете.

Трохим: Так ось що, небого, поживеш у нас, пізнаєш нас, а ми тебе.

Марина: Добре. Тоді і за плату побалакаємо. Добре?

Настя: Звати тебе як?

Марина: Мариною.

Трохим: Тільки от що, Марино: жити чесно, по Божому, як слід... щоб не пішла недобра слава про нашу хату.

Марина: Присягаюся Богом, небом його святим, рідним син... батьком, матірю, усім життям своїм — жити чесно, поважати вашу господу, як святиню, а вас, як рідних, батька й неньку! (Цілує Трохимові і Насті руки. До Петра): Спасибі і вам, дядьку, що привели сюди.

Настя: Будеш чесно жити, то Господь простить тобі гріхи твої.

Петро: Так Гапку, виходить, я можу взяти?

Трохим: Ходім у хату, порахуємось що слід.

Настя: Та і попоїси.

Петро: Спасибі!

Настя: Ходім, Марино. (Ідуть у хату).

Марина (позаду): Сина... дитя побачу, пригорну... Як серце бється! Господи, дай сили не видати, здержати себе! (Зникає).

Я В А 4.

Потап і далі Гапка.

Потап (увіходить, держучись за око, під яким синяк). От так поженивався! От, капісна огріла! Підкрався на огороді, та як слід парубкові, хотів поцілувати, а вона скажена, заступом як вдарить! Ну, чорт батька... Хоч би поцілував, то чорт його вже бери, а то намірився тільки. Невже усім так достається? Чорт батька...

Трохим (зза лаштунків): Потапе гукни на Гапку, хай іде до хати.

Потап: Нехай їй чорт... (кличе): Гапко!

(Іде за лаштунки і стрінув Гапку). Гап...
(кинувся від неї).

Гапка: Тю! Чого це ти перелякався?
(Регочеться).

Потап: Чого? Чорт бать... Іди, он у хату кличуть!

Гапка (наближаючись до нього): Може поцілувати? Ха-ха-ха!

Потап: Хай тебе чортяка... (Хутко пішов).

Гапка: Ха-ха-ха! Потапе подожди! Потапе! Ха-ха-ха... Подався і не оглянеться! (Пішла у хату).

Я В А 5.

Входить Марина з відром і зупиняється біля криниці.

Марина: Мати Божа, дякую тобі, що вернула мене до сина, дала можливість пригортати його до свого серця... Благаю тебе... єдина моя утіхо, єдина надіє, дай мені сили, здоровля, допоможи зростити свою дитину і померти, бачучи його щасливим! (Повісила ведро на журавель, опустила у криницю і замислилась). Сину, сину! До віку, до загину не знатимеш, не повинен знати... що я твоя мати... „Мамо!“... ні, не почую я з уст його святого слова „мамо“... ні, таке щастя мені не судилося!

Завіса.

ДІЯ III.

ЯВА 1.

Середина хати. Обстановка заможня.

Марина сидить біля відчиненого вікна, держучи сорочку, що латала; за вікном чути, як рубають сокирею.

Марина: Дивлюсь... очей не відірву! Гнучкий стан... вус чорний... карі оченята, вустоньки рожеві... Орел! Він!... увесь він — батько вилитий! (Зідхає). Батько! Більш як 20 років минуло, що він насміявся з мене, відцурався тієї, що любила його понад усе на світі! А він?... Набавився, натішився до схочу та і занехав! Занехав мене і дитину свою! І пішла я, осміяна, осоромлена, з вагою прокляття... пішла з дитиною поневірятись по людях... мусіла покинути сина свого, відцуратися від нього, не казати, що я його мати! Мати... В одній хаті з ним мешкаю, з однієї миски їм, дивлюсь йому в оченята, прислуговую і не можу, не маю права, пригорнувши до грудей своїх, сказати йому: „сину мій, дитино моя! Я, я твоя мати!” (Гірко). Мати!... Ні, не варта я цього! Не мати я йому, ні, ні... Я... наймичка... і поки живу, наймичкою зостануся!

(Замислилась). Гнате, Гнате, за що? Де присяга твоя? А як я кохала тебе. (Замислилась). Чи варт же він того? (Думає). Не знаю, не вмію собі зясувати...

Я В А 2.

Марина і Марко.

Марко (увіходить): Тітко!...

Марина (здрігнула): Га?

Марко: Чого це ви? Господь з вами. Злякалися?

Марина: Я... так... замислилась, бач...

Марко: Не знаєте, куди тато пішли?

Марина: Тато? До греблі, чи що, з дядьком Федором.

Марко: Хіба хрещений у нас?

Марина: Еге... оце прийшов. (Тихо). І голосом він!

Марко: А я і не знав... треба піти.

Марина: Вони незабаром повернуться. Сядь, спочинь...

Марко: Після чого?

Марина: Я бачила крізь вікно, як ти біля возу працював... упрів аж!

Марко: Проте ж сам полагодив, без наймита.

Марина: Сідай!

Марко (сідає біля неї): Ну, і цупкий же грабок, як креміль! Удариш сокирою — іскри так і сиплються! Страх, міцний!

Марина (бере його голову і нахиляє до себе): За тобою вже знудьгувалася: від сніданку з тобою не розмовляла... Серденько, як тріпоче!

Марко: То через грабок! (Усміхаючись).

Марина (перебираючи у нього волосся): І головка мокренькая. Може змиєш? Умийся, чавун з водою у печі стоїть.

Марко: Спасибі!

Марина (цілує його в голову): Голубе мій!

Марко: Йй Богу, тітко, мені аж ніяково, що ви так піклуєтесь мною, ніби то рідною дитиною, та ще і малою.

Марина: Може то не подобається тобі... то я не буду.

Марко (підняв голову): Що ви тітко? Я дуже вам вдячний за вашу прихильність, за щиру ласку. Колиб ви знали, тітко, яка любов до вас живе отут, у грудях. Вас, тітко, маю за рідну маму! (Цілує руку).

Марина: Сину!... Син... ні, я... не мати... я наймичка!

Марко: Для мене ви мати, рідна мати, щирійша як рідна, бо та покинула мене, як цуцика перед чужим порогом, а сама зникла, на віки зникла!... А ви зростили, вигодували мене, на ноги поставили... Хто ж, виходить, мені мати? (Встав). Та, що виховала мене та розуму навчила, чи та, що тільки породила на світ байстря?

Марина: Сину... Марку!...

Марко: Не велика, тітко, штука бути такою матір'ю, а ще менша честь бути сином такої матери. (Ходить по хаті).

Марина (здержуючи сльози): Прости, не нарікай на неї. Не по волі вона отаке

вчинила... горе примусило... Прости їй!

Марко: Господь нехай простить, а я...

Марина: І ти прости.

Марко: Що ж прощаю і я... треба простити...

Марина: Спасибі, Марку, спасибі!

Марко (зупиняється проти неї): Бачите, тітко, се я так з пересердя наговорив... на серці у мене зовсім друге. Матінку свою я давно простив, тітко! (Сідає біля неї). Іншим часом зі мною таке буває, що сплю оце, чи лежу, та і за роботою тільки і гадаю про неї, про неньку свою. А іноді на розум приходить мені таке, тітко, утікти звідсіль, знайти її... Потім подумаю: кого і де шукати буду? Ніхто не знає і не може сказати, звідки вона, як її ім'я... І так гірко, гірко зробиться на душі, що і не сказати! А часами здається, що вона тут, близько, біля мене і що от от прийде до мене, пригорне до свого серця і скаже: „Сину, дитинко моя, я тебе не забула, кохаю тебе..." Ой тітко, що з вами?

Марина (плачучи): Ні, нічого... говори...

Марко: Заспокійтесь, то я своєю бачучкою... простіть... не буду...

Марина: Люби... памятай... люби... матір...

Марко: Матір люблю, і вас, тітко, люблю не менш як матір, а батька ненавижу! Колиб довідався, де він, то не побоявся би гріха, оцими руками... (Стискає кулаки). О, катюга!! (Заскрипів зубами).

Марина: Марку, гріх... не можна!

Марко: Йому, бач, не гріх, йому можна! так і мені...

Голос (у вікні): Тітко, швидче ідіть: дід кличуть!

Марина (схопилась): Зараз... зараз.. Молись, сину, за матір, молись і за батька — прости його. (Зникла).

Марко (дивиться у слід): Молитись? (Хитаючи головою). Ех, тітко, тітко, свята ти людина. Легко тобі говорити... Ти певно зазнала батьківських та матерніх пестощів, а я?

Я В А 3.

Марко і Палажка.

Палажка (з сапою, хутко увіходить): Помагай-біг!

Марко: Здор... Палажка?! (Радісно). Здорова, серденько! (Хотів поцілувати).

Палажка: Не вигадуй!

Марко: Отаке!

Палажка: Стривай! В хаті не має нікого?

Марко: Нема нікого. А що?

Палажка: Ще і питає. Коли нема нікого, то... (Цілує його). Здоров!

Марко (цілуючи): Здорова! Ще раз!

Палажка: І в третє! (Знову цілує його).

Марко: І в четверте...

Палажка: Е ні, годі вже! (Сміється).

Марко: От добре, що забігла!

Палажка: Невже?

Марко: Далебі!

Палажка: Не вірю!

Марко: Розігнала тугу.

Палажка: А що таке?

Марко: Та... з тіткою Мариною де обчім балакали.

Палажка: Добра балачка! Посварилися?

Марко: Ні... чого ж сваритися?

Палажка: Про віщо ж балакали?

Марко: Нехай, я тобі оповім...

Палажка: Хоч і нехай... Марку!

Марко: Ну?

Палажка: А хто мені заплатить за рушники, як попріють?

Марко: Я і заплачу.

Палажка: Не здуриш?

Марко: Бач, я ще не балакав...

Палажка: Ще і не балакав?

Марко: Еге!

Палажка: Отуди! Пропали мої рушники! (Сміється).

Марко: Не насмілюсь все...

Палажка: От тобі і парубок! А ще женитись хочеш! Он, я давно вже сказала своїм.

Марко: Що ж вони, як?

Палажка: Тиждень вже розвішнуємо рушники, щоб провітрилися. Ха-ха-ха!

Марко: Я теж оце думаю... намірююсь...

Палажка: Наміряйся, та гляди не опіздиш! Ха-ха-ха! Прощай!

Марко: Чого тікаєш?

Палажка: Бо швидко приймаєш... Напитись півничці не дар! Ха-ха-ха!

Марко: Ну-бо справді...

Палажка: Справді ж... ніколи. Прощай!

Марко: То хоч проведу...

Палажка: Заведеш, та ще і не виведеш... Я сама.

Марко: Чого сама? Побалакаємо!

Палажка: Вийдеш на вулицю, то і побалакаємо, а тепер дівчата на мене чекають біля хреста. Ой, пити, пити! (Кидається до його і цілує). Ха-ха-ха! Годі, бо ще заллюсь, ха-ха-ха... (Хутко побігла).

Марко: Постій... (у двері). Подожди бо! Подалась! хм... (Коло вікна). Покотила! Ну і дівчина, їй Богу! Другої такої, мабуть, і не знайдеш! На одну хвилину побачив... побалакав з нею, розважився... усю тугу розігнала — на душі так гарно зробила... весело! З такою навіть вік проживеш і не засумуєш! Очі мов ті зорі у небі... Треба таки побалакати з батьком...

Я В А 4.

Марко, Трохим і Федір.

Федір: Здоров, Марку!

Марко (цілуючи руку): Здорові тату!

Трохим: Піди, сину, там кінь у леваді розтреножився.

Марко: Чи не гнідий?

Трохим: Гнідий же.

Марко: Так я і знав! (Узяв шапку і пішов).

Трохим (до Федора): Сідай куме!

Федір: Спасибі! (Сідають).

Трохим: Хе-хе-хе! бачиш який?!

Федір: Еге... виходить таке діло, що молодець!

Трохим: Як непомітно час пролетів... двадцять з хвостиком!...

Федір: Здається, ніби то недавно.

Трохим: Пам'ятаєш той вечір, як покійна старенька моя, вічна їй пам'ять, знайшла його? Пам'ятаєш?

Федір: Таке діло...

Трохим: А я усе те немовби зараз бачу... Скільки радощів було! Пам'ятаю і те, як тоді, хе-хе-хе, узяв його за примару... перелякався... ну і нареготались же... хе-хе-хе!

Федір: Ви, куме, не смійтесь, бо виходить таке діло...

Трохим: Таке ж і виходить діло, що перелякався... Хоробрий ти! Хе-хе-хе! Ну та годі об тім! А ось справа: чи не пора вже оженити Марка, чи може ще подождати?

Федір: На мою думку, в цім ділі нічого ждати... парубок у такій порі, що без цього діла йому ніяково... це таке діло... та і господиня в господарстві.

Трохим: Правда. Час і Марині спочинок дати — натомилась сердешна!

Федір: А тож.

Трохим: Прийде Марко — побалакаємо з ним і, як що той, то після Пречистої і весілля справимо.

Федір: А чого ж відкладати? Діло до діла...

Трохим (зідхає): І покійничка надіялась діждати до того часу, надіялась ще

и онуків діждати, не довів Господь.. при-
брав, не довго і втішалась: через рік, як
Милосерний післав його нам — померла.

Федір: Його свята воля, кумонько, його!

Трохим: А я ось нужу світом... за сьомий десяток перескочив...

Федір (позирнув у вікно): Онде і Марко!

Трохим: Гукни лиш на його, — нехай іде в хату.

Федір: Марку, таке діло, що іди до хати!

Трохим: Розпитаємо, може у його вже і дівчина є.

Федір: Повинна бути, бо таке діло...

Трохим: А коли нема, — самі пошукаємо.

Федір: Таку знайдемо, що... я на це діло... гарячий!...

Я В А 5.

Ті ж і Марко.

Марко: Ну - бо справді...

Марко (увіходить): Ну і капісний кінь! Не дається та й край!

Трохим: Нам, сину, треба з тобою обде чім поговорити.

Марко: Що таке, тату?

Трохим: Я оце з твоїм хрещеним батьком радився...

Федір: Еге, щоб діло, як слід...

Трохим: Ти парубок у такій вже порі,

хвалити Господа... у нас господарство... я старий, немічний роблюся... Марина теж підтопталася, працюючи біля нашого добра, треба сину, і їй спочинок дати. Га? Як міркуєш?

Марко: Я не знаю, про віщо ви?

Федір: Таке, сину, діло виходить...

Трохим: Про те, бач, що треба б нам господиню у господу взяти!

Марко: Коли треба, то... (соромлючись) я... не знаю...

Трохим: Так от... ти ж там ходиш на вулицю, то може покохав котру? Тільки гляди, щоб дівчина доладна була, не крутихвістка.

Федір: Доброї родини, працьовита, бо це не що небудь, а діло!

Трохим: Чого ж мовчиш?

Марко: Я, тату... я... не знаю.

Трохим: Хе-хе-хе... От тоді і парубок! Двадцять минуло, а він ще і дівчини не обібрав собі! Перевелось, куме, парубоцтво!

Федір: У цім ділі я молодець був! Гі-гі-гі!

Трохим: Ми порішили після Пречистої оженити тебе.

Марко: Коли порішили, то що ж...

Трохим: Хочемо послухати, що ти нам скажеш?

Марко: Ваша воля... я нічого тату.

Трохим: Оженити тебе — моя воля, а дівчину, дружину собі обібрати — твоя, здається! Чи так, куме?

Федір: Відомо, що так. Парубок сам

повинен... щоб по любови... до серця... щоб з цього діло було... а не тьфу!

Трохим: І говори, не соромся: дівчина є?

Марко (мнеться): Та...

Трохим: Нема? Хе-хе-хе...

Марко (соромлючись): Є..

Трохим: Оттак би і давно! Хе-хе-хе!...
Гаразд, що є! Хто така?

Марко: Палажка... Ониськова.

Трохим: Ониськова дочка?

Марко: Еге ж!

Трохим: Знаю, знаю.

Федір: До діла не годиться, — бідна дуже!

Трохим: Хороша дівчина, процьовита, знаю... весела, жартовлива — вогонь! І слави злої про неї не чути... На вроду теж не погана. Бач куме, яку він дівчину собі обібрав, та і мовчить!

Федір: Еге... гі-гі-гі... таке діло, а він мовчить!

Трохим: А вона ж не від того?

Марко: Здається.

Федір: Чого ж їй, коли це діло...

Марко: Балакає

Трохим: Балакав?

Трохим: Сватів можна засилати?

Марко: Можна.

Трохим: Добре сину! Кого ж ми проситимем за посажену матір?

Федір: Матушку — попадю, вона до цього діла з радістю!

Трохим: А ти як міркуєш?

Марко: На мій розум — тітку Марину

просити, щоб стала мені за матір. А втім, як хочете ви.

Трохим: Молодець, синку, молодець! Я і сам так думав. Так і слід: вона тебе виростила, упадала біля тебе, як біля рідної дитини, то їй належить стати тобі за посажену маму. Так куме?

Федір: А чого ж? Ну так!

Трохим: Запроси сватів, та в неділю і з рушниками, а після Пречистої і затанцюємо. Хе-хе-хе!

Федір: Так затанцюємо, гі-гі-гі... що!

Я В А 6.

Ті ж і Марина увіходить.

Трохим: А ось, до речі, і Марина! Послухаємо ще і її ради!

Марина: Що таке?

Федір: Таке, бач, виходить діло...

Трохим: Я оце, нарадившись з кумом, та і з Марком, порішив його оженити.

Марина: Марка... Марка оженити?

Трохим: Чого ж? У неділю пішлемо сватів, а після Пречистої і весілля одгулямо. Як ти, небого, міркуєш про це?

Марина: Я... Щож.. я... Ваша воля і право... ви ж...

Трохим: І ця тієї ж: „ваша воля"... Знаю сам, що моя воля, але хотілось послухати і твоєї ради.

Федір: У такому ділі жіночий розум — велике діло!

Марина: Помагай Боже!

Трохим: Він собі і дівчину вже облюбував.

Федір: Палажку, Ониськову дочку, знаєш?

Марина: Знаю... коли вони любляться, то слід спарувати.

Трохим: Так і ти радиш його оженити?

Марина: Я не ражу... Найкращий порадник тут — власне серце.

Федір: Справедливо! Бо в цім ділі треба... треба діло!

Трохим: Розумне слово сказала! Ну, Марку, так Палажку суженою маєш?

Марко: Палажку, тату!

Трохим: Тепер от що, Марино: Милосерний не сподобив покійничку мою, а його названу матір, дожити до сього часу... Ти, Марино, сама виховала, сама зростила Марка, то тобі подобає бути на весіллю за посажену маму.

Марина: Я?! Мат...! посаж...

Федір: Еге ж!

Марина (збентежено): Ні, ні... не можу! Я посажен... ні!...

Марко: Тіточко благаю, будьте посаженою матір'ю. Ви були мені замість рідної матері, станьте ще за посажену матір!

Марина: Марку, любий сину... за для твого щастя душу віддам, життя не пожалую, а матір'ю... ні... матір'ю — не можу!

Трохим: Не гаразд, Марино, не гаразд, та і гріх!

Марина (через силу): Простіть... про-

бачте... не можу ж я... я мати... Ні, я наймичка.

Трохим: Знову своє! Ми тебе маємо у хаті за свою, за рідну, а ти...

Марко: Благаю, тітусю, вас! (Низько кланяється). Згодьтесь!

Марина (цілуючи його в чоло): Ні, Марку, ні... прости... відпустіть мене до Києва...

Трохим: Справимо весілля, тоді...

Марина: Ні, сьогодні, зараз... я перед Богом обіцяла...

Трохим: Зупиняти тебе не можу, та і гріх... Помагай тобі, Боже, (зідхає), покійничку помянеш, та і за нас грішних у Печерському помолишся.

Марина: За всіх, за всіх молитимусь.

Марко (гірко): Не хочете, тітко, вдобольнити, мого бажання — Господь з вами! Прошу ж вас, благословіть мене, як рідна мати, на нове життя. (Стає перед нею навколішки).

Марина: Благословить? Тебе? Благословляю, сину, благословляю... Нехай Господь... Цариця Небесна... допоможе... пішле щастя, мир, згоду...

Федір (тихо Трохимові): Гляньте, як поблідла!

Марина: Благатиму долі тобі... я... я... Ма... прост... тво... ма-ма... (Хитаючись паде).

Трохим і Марко: Що з нею? (Кинулись до неї).

Марко (зостається на вколішках): Ті-точко, невже померла?

Трохим (прислухуючись до серця): Хай Господь боронить! Зомліла. Подай лишень води! (Марко кинувся по воду).

З а в і с а.

Д І Я І V.

Обстановка 3-тої дії. Марина і Палажка.

Я В А 1.

Марина хора, лежить на лаві, важко дихаючи.
Палажка поправляє подушку.

Марина (важко): Де ж мій Марко? Господи, де він?

Палажка: Заспокійтесь, тіточко.

Марина: Чи я діждусь його? Чи побачу?

Палажка: Він повинен швидко прийти.

Марина: Коли ж... мені треба... дуже треба його. Не можу померти...

Палажка: Господь з вами! Побачитесь з Марком... Бог допоможе — видужаєте...

Марина: Одужати — ні... Тільки б ось Марка діждатись... Підведи мене. (Палажка підводить). Сядь... сядь... біля...

Палажка (сідає біля неї, придержуючи її): Може б ви кулешику тепленького зїли?

Марина: Кулешику?... ні, спас... (зазирає їй у вічі). Палажко, ти... скажи, щиро скажи... ти любиш Марка?

Палажка: По над усе в світі!

Марина: Спасибі... люби... спасибі...

шауй його... поважай... не сваріться, живіть у злагоді... Памятайте за Бога, бідним допомагайте... (За вікном чути гуртову пісню „Гей чумаче, чумаче”. Марина раптово хоче підвестись, але не може). Чуєш? (прислухуючись). Чуєш? (задихаючись). Чумаки... Марко, поглянь, він?

Палажка (підійшла до Марини): Ляжте... легше... буде... (стоїть біля Марини). Бідна, бідна! Як схудла, змарніла... мабуть, вже не вставать їй... Хоч би справді скоріше Марко повертався, то може, як би побачила його, то легше би стало. Говорить, що якусь велику тайну має йому сказати... (Думає). Що ж би то за тайна?

Я В А 2.

Ті ж і Христя.

Христя (увіходить): Здорова, дочко!

Палажка: Здорові, мамо! (Цілюються). Не дуже гомоніть.

Христя: Що? як?

Палажка: Дуже слаба. Оце тільки заспокоїлась. Все Марка дожидає і все боїться, якби не померти, не побачивши його.

Христя (дивлючись на Марину): Охо-хо! (Хитає головою). Навряд, дочко, чи діждеться... Вона вже на мерця скидається...

Палажка: Не вже ж таки не діждеться Марка?

Христя: Як не сьогодні, то завтра, донечко, закриє вона очі на віки. Я, донечко, стара людина, не раз доводилось бачити, як люди вмірають, так уже знаю ..

Я В А 3.

Трохим (увіходить, ледви предвигає ногами): Здорова, свашко!

Христя: Здорові, свате!

Трохим (до Палажки): Заснула?

Палажка: Оце тільки.

Христя: Свате, треба її висповідати та причастити, щоб гріха і вам не було.

Трохим: Був пан-отець... оце ж наймит повіз.

Марина (у сні): Марку, сину... іди...

Палажка: Вона, тату, дожидає Марка, щоб сказати йому тайну. Вона і пан-отцеві на сповіді сказала де-що.

Христя: Що таке?

Трохим: Не говорив пан-отець — не можна. Каже тільки, що багато вона перетерпіла... говорить, що хоч вона і вчинила гріх, дівкою ще, але той гріх Господь простив їй... вона, — каже, — варта великої шани і поваги.

Христя: Може дитину загубила? Вона ж покритка!

Палажка: Свою рідну дитину?

Христя: А то ж.

Трохим: Господь його зна! Хоч не повинно: не така вона людина...

За сценою чути зтиха, а далі голосніше чумацьку пісню:

Ой у полі криниченька

З неї вода протікає

Ой там чумаки молоденький

Сірі воли напуває.

Воли ревуть, воли не пють:
В Крим доріженьку чують...
Ой, Бог знає, Бог відає,
Де чумаченьки ночують.

Ой ночують чумаченьки
В степу край дороги,
Розпустили сірі воли
По зеленій дуброві,

Ой умер чумака молоденький,
У неділеньку вранці —
Поховали та чумаченька
Та в зеленім байраці.

Висипали над чумаком
Та високу могилу;
Посадили в головоньках
Та червону калину.

Прилетіла зозуленька
Тай сказала „куку”!
Подай, орле, подай милий
Та хоч праву руку!

Ой рад би я, моя мила,
Обидві подати, —
Та налягла сира земля,
Що не мож підняти!

Палажка: Чумаки!... Йй же, Богу, чумаки! (Кинулась до вікна). Вони! Он де і Марко іде! (Побігла).

Трохим: Марко?!

Христя (дивиться у вікно): Справді він!

Трохим: Хвалити Вишнього, повернувся! Ходім, свашко, на зустріч... та треба попередити, щоб не кинувся зразу до Марини. (Пішли. Де-який час на сцені, опріч Марини, нікого нема).

Я В А 4.

Марина, Трохим, Марко, Палажка і Христя.

Марко: То ж то я душею неспокійний... тягне мене до дому... (роздягається), ніби щось на вухо шепотить, що дома не гаразд.

Трохим: Не гомони дуже... вона спить.

Марина (одкриває очі): Хто це? (одразу) Мар... Марко! Сину! (Хоче піднятися).

Марко: Я, тіточко... а. Що з вами?

Трохим: Бач, Марино, от і прийшов, а ти побивалась.

Марина: Прийшов, голуб... Мені так добре... сядь, сядь зі мною... так... і ви сідайте, я подивлюсь... порадію вами. (Марко сідає біля Марини, інші на лаві).

Марко: Як ви, тіточко, змарніли... очі горять, губи запеклися...

Марина: Нічого... пора.. ти ж приїхав... опалився як! (Кладе голову йому на рамя). Отак добре... Палажко, ти не гнівайся на мене, що я так люблю Марка... я... він... син... у мене теж був... син...

Палажка: Господь з вами! Ви для нас, як рідна мати!

Марко: Яку, тіточко, я хустку привіз вам! Карбованця з копою заплатив в Марюполі...

Марина: Спасибі... Як умру, то покриєте нею голову... (Часто і важко дихає. Хапається за груди). Дихати нема... дих...

Марко: Тату, що з нею? Рятуйте!

Трохим (підходить). Розтривожилась, нехай ляже...

Марина: Повітря... повіт...

Трохим: Палажко, відчини вікно. (Палажка відчиняє. Чути сопілку).

Марко: Може покладетесь, тіточко?

Марина: Ні, так добре... (Довго дивиться на вікно і ніби то прислухується). Мовчіть! чуєте он... (Показує на вікно). Там пташки щебечуть, радіють... Сонечко Боже так добре світить... вітерець свіженький повіває. Сопілонька десь грає... сумно... сумно... Он горобчик на кілочку скаче, радіє, що живе... і його Боже сонечко гріє. Гарно на світі! А там... там сиро, темна могила... каменем наляже... не побачиш ні сонця Божого, ні зіроньки... сум вічний... ніч без кінця... темно... на віки... (Одразу вхопилась руками Марка). Марку! (широко розчиненими очима дивиться на нього).

Марко: Що, що вам, тіточко, кажіть!?

Марина (похилила голову і тихо наспівує):

Ой у полі могила
Там дівонька ходила...

Трохим: Свят, свят!

Христя: Вона розум губить.

Марко: Ляжте, заспокійтесь... не слід хвилюватись.

Марина (відразу, мов обірвала спів):
Марку! Марку... ні... одному... вийдіть усі...
одному йому... вийдіть швидче...

Трохим: Зараз вийдемо, Марино, зараз
Ходім! (Трохим, Палажка і Христя вихо-
дять).

Марина (озирається навкруги): Там...
Марку... образок... у кіоті... подай...

Марко подає образок.

Марина (цілуючи образок): З Почаєва
святого принесла тобі... Нехай Пречиста
Діва Марія хранить тебе... Бережи... це
благословення моє... твоєї... одягни його на
шию...

Марко (цілуючи образок, одягає його
на шию): Повсякчас молитимусь до обра-
за цього святого.

Марина: Молись... Сядь... В останній
раз розмовляю з тобою.

Марко: Що ви, тіточко, ще поправи-
тесь, одужаєте.

Марина: Матір свою ти простив?

Марко: Щоденно молюся за неї.

Марина: За батька теж... прости... (Од-
разу). А Гнате! Ти! (Опирається і ніби ма-
нить до себе). Іди ж... іди...

Марко: Кого ви кличете?

Марина (чудно): Його ж... Гната... тво-
го батька...

Марко: Мого?

Марина (озираючись): Зник. Свят,
свят...

Марко: Так, мого батька Гнатом зва-
ли?!

Марина: Гнатом... Гнат... Я простила йому усе, усе, прост...

Марко: Ви може і неньку мою знаєте?

Марина: Знаю.

Марко: Де ж вона? Скажіть же, скажіть мені... я знайду її, візьму до себе... (Марина уставилась очима в одно місце). Тіточко, скажіть... не мучте!

Марина (чудно): Як Що?

Марко: Де моя матуся?

Марина: Матуся твоя?... Марку! Подивися, як змарніла... Я не Марина, не... я... прости мене... Я за гріх свій цілий вік каралась... Прости... я... я... твоя... ма... а... ти...

Марко: Ви!? (Скочив, Марина впала на лаву). Ви моя неня? Ви?! Чому ж ви раніше не скажи? На що таїли? Матусе моя, нечечко моя! Сонечко моє! (Кинувся до дверей). Тату, Палажко, швидче!

Я В А 5.

Ті ж, Трохим, Палажка і Христя.

Трохим: Що сину?

Марко: Це моя рідна мати, тату!

Трохим: Твоя мати?

Палажка: Невже?

Христя: Мати?!

Марко (іде до Марини): Еге, мамо, правда? Скажіть же їм! Що з нею? (Марина позіхає).

Трохим: Отходить, сину... Палажко, швидче страстну свічку! (Палажка засвічує і дає Трохимові).

Марко: Мамо!

Трохим (розправляє у неї руку і дає свічку): Не гвалтуй! Дай спокійно вмерти. . Божа, сину, воля! Моліться! (Марина потяглась, свічка впала). Скінчилась... померла (Всі стають навколішки).

Марко: Померла?! (Кинувся до неї не-самовито): Мамо! Нене! Прокинься ж хоч на хвилинку... пригорни мене до свого серця... Дай почути з уст твоїх хоч єдине слово!... Навіщо ти крилась від мене?.... Навіщо я уважав себе сиротою тоді, як ти була біля мене?

Трохим: Схаменись сину... гріх нарікати!

Марко: Завіщо ж ти знову сиротою мене покидаєш? Завіщо ж? (Ридаючи припадає до трупа).

Народня Бібліотека.

Гриносить в невеликих книжечках найгарніші твори найбільших українських письменників, поезії, оповідання і драми. Книжки „Народньої Бібліотеки” виходять починаючи з 1. січня 1940 2—4 рази місячно за редакцією Дра У. Пеленського накладом „Українського Видавництва” в Кракові.

Досі появилися такі книжки:

1. Народній Колядник
з нотами ціна —,80 зол.
2. Степан Руданський:
„Співомовки” ціна 1,— зол.
Найвеселіші вірші про нас самих та про наших сусідів відомого українського поета.
3. Марко Вовчок: „Степовий гість” ціна —,60 зол.
Прегарне оповідання про маленьку дівчинку-геройку.
4. Тогобочний: „Мати — наймичка” ціна 1,50 зол.
5. Гр. Квітка - Основяненко: Перекотиполе ціна 0,60 зол.

Незабаром вийде:

6. Тарас Шевченко: „Кобзар”.

Крім того оповідання Івана Нечуя-Левицького, Андрія Чайковського, А. Кашченка і б. ін.

Замовлення приймає:

„УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО”,
Краків, вул. Кармелітська 34, II.